

Pēdējoreizi rediģēts 2011.gadā.

Jānis Kalmīte

Jānis Kalmīte (1907. 02. 03.-1996. 03. 07.) – gleznotājs, mākslai pievērsās vispirms Valmieras pilsētas skolā, mācoties pie gleznotāja Aleksandra Petrova. 1935.gadā beidza Latvijas Mākslas akadēmijā Ģederta Eliasa Figurālās glezniecības meistardarbnīcu ar diplomdarbu Āboliņa vešana. Strādāja par zīmēšanas skolotāju vairākās Rīgas ģimnāzijās un citās mācību iestādēs. Bija Mūksalas mākslinieku biedrības biedrs.

1944.gadā Jānis Kalmīte kopā ar sievu Alīdu un sešus mēnešus veco meitu Gunu devās bēgļu gaitās, nonākot Vācijas dienvidos franču okupācijas zonā. 1950.gadā Kalmīte ar ģimeni ieceļoja Amerikā un apmetās uz dzīvi Minesotas pavalstī.

Pēckara gados Kalmīte kļuva par labi pazīstamu trimdas latviešu mākslinieku. Viņš sarīkoja apmēram 100 personālizstādes latviešu trimdas centros ASV, kā arī Stokholmā, Zviedrijā (1967). 1966.gadā Jānis Kalmīte ieguvis Ziemeļamerikas latviešu Kultūras fonda goda balvu. Latvijā līdz šim J.Kalmītes izstādes notikušas Valmierā (1987, 2007), Rīgā (2007).

Pēc mākslinieka nāves 40 viņa gleznas tika dāvinātas Valmieras novadpētniecības muzejam, bet 1998.gadā J.Kalmītes mirstīgās atliekas pārāpbedītas Valmieras centra kapos. 2007.gadā ASV publicēta mākslinieka meitas, Dr. art. Leldes Alīdes Kalmītes sarakstītā monogrāfija Jānis Kalmīte.

*Man tevi apdziedāt un svētu tiktos saukt,
Kā kļusu svētnīcu ar zaļu sūnu jumtu;
No tavas zemības būs garam dižam augt –
Vai tavā paēnā mums dvēš'les vienas skumtu?*

Šie Kārļa Eliāsa vārdi šķita vispiemērotākie, lai raksturotu Jāņa Kalmītes iemīļoto tēlu gleznojumos – riju.

Pēdējoreizi rediģēts 2011.gadā.

Otrajā martā 1907. gadā Kauguru pagastā, kur Jāņa Kalmītes tēvs no grāfa Martena nomā mājas, sākas nākamā gleznotāja gaitas. Un tagad vairs nepateiksi, vai tā bija tēva – galdnieka un namdara - celtā rija, kas atstāj tik dziļu iespaidu uz dēlu, ka iezīmē tās aprises viņa darbos visu nākamību. Varbūt tam apliecinājumu var atrast gleznotāja vēlāk teiktajā: „Senču riju var uzskatīt par svētības nesēju mūsu tautai cauri gadu simteņiem, un latvietis ar šo svētību kā ziencietis ir izturējis salā, vētrās un negaisos. Bet grūti ir izskaidrot, kādēļ tieši gleznoju riju tik daudzas reizes. Vienkārši man tas ir bijis jādara; to neesmu varējis nedarīt, tas ir bijis mans dievkalpojums, kas visvairāk vajadzīgs man pašam. Pašam man visvairāk liekās, ka riju gleznoju tik daudzas reizes un tik daudzās variācijās manas skaistās, saules pilnās bērības dēļ.” Citviet: „Rija ir mūsu tautas vēstures, gara un izturības simbols; savā paspārnē cauri gadu simtiem tā saglabājusi mūsu tautu. ... Man nekā cita lielāka, svētāka par tēva mājas tīrumiem un mājām nav.” Tā tas varētu būt. Kad mēs iedomājamies riju, prātā vēl nāk šūpulis un veļu mielošana, mirušo guldīšana līdz izvadīšanai uz kapu kalniņu, bet labības kulšana ar spriguliem nozīmē dienišķo maizi un sēklu pavasara sējai. No mazotnes saaugušam ar dabu, arī citos Jāņa Kalmītes attēlojumos – vai tie būtu labības guba, maizes klaiņi vai arklis – redzama pateicība, ka attiecībās ar dabu gūstami tik ietekmīgi pārdzīvojumi. Reizē tas ir tēvzemes slavinājums.

Interese par zīmēšanu radusies, redzot, kā zīmulis vai ota grāfa meitu rokās, māksliniekam Teodoram Ūderam pielabojot, uzbur brīnišķīgas ainavas, priekšmetus. Šādas apņēmības vadīts, Kalmīte pēc Kauguru pamatskolas un Valmieras komercskolas beigšanas dodas uz Rīgu apgūt nepieciešamās zināšanas Mākslas akadēmijā. Pēc akadēmijas beigšanas 1935. gadā jau viņš pats var mācīt citus vairākās Rīgas mācību iestādēs (Rīgas valsts 1.ģimnāzijā, valsts paraugpamatskolā, un būdams lektors arī Rīgas tautas universitātē). Vienlaikus viņš kā grāmatu vērtētājs darbojas Izglītības ministrijā, un ir ārpussskolas pārbaudījumu komisijās. Jānis Kalmīte šai laikā palīdz rīkot Kultūras fonda izstādes. Kas to tad zināja, ka paies gadi, un gleznotājs citu godinājumu un atzinības rakstu vidū saņems Kultūras fonda balvu arī pats?

Vasarās Jānis Kalmīte ir brāļa biežs viesis Gaujas krastos, kur rodas daudzi dabas gleznojumi. Nokļūstot trimdā, sākumā Vācijas saucamajā „franču zonā”, Jānis Kalmīte

Pēdējoreizi redīgēts 2011.gadā.

rīkojis gleznu izstādes, kuras guvušas atzinību no franču mākslas autoritātēm. Tie tad arī apgādājuši gleznotāju ar toreiz tik grūti dabūjamiem amata piederumiem – krāsām, otām, audekliem. Izstādes apmeklējuši daudz cittautiešu, gleznas sevišķi pirkuši franči. Franču militāro iestāžu sarīkotajā ārzemnieku gleznu izstādē Baden- Badenē Kalmītes darbi atzīti par labākiem. Kāds viņa tā laika biedrs raksturo: „Pēc savas būtības šie Kalmītes darbi izstādē bija vienīgie, kuros juta tik daudz un tik dziļu un spēcīgu latviskās dvēseles izjūtu strāvojumu. Šo īpašību dēļ Jāņa Kalmītes rijas pieskaitāmas pie latviešu glezniecības trimdā izcilāko sniegumu paraugiem”.

Vēl daži vēlāki vērtējumi: „Kalmītes gleznas ir viņš pats... No Kalmītes rijām izstāro kāda nomierinoša, garīgi spirdzinoša un cerību nesoša blāzma, lai gan daudzas gleznotas ļoti drūmos toņos...”. „Kalmītes rijām ir tāds pats spēks kā Jāņa Akurātera trimdas stāstam „Kalpa zēna vasara”. Paldies draugam par šo sava gara devumu, no kura var atspirgt citi...”. „Kā balādē mistiski rēgaini plīvo, liesmo un plaisā debesis, un centrā kā piramīda slejas tumša un draudīga senlatvju rija – Kalmītes augstā dziesma dzimtenei...”.

Ierastais pirmskara darbu apvienojums turpinās arī Vācijā. Līdztekus gleznošanai Kalmīte uzņemas latviešu skolas pārziņa pienākumus. Tolaik šīs skolas ir oficiālas mācību iestādes ar pilnu pamatskolas programmu.

Vēlāk Kalmīte pārceļo uz Ameriku, kur mīt līdz mūža pēdējām dienām.

Vēl noteikti jāpiezīmē, ka jau no jaunības gadiem viņš latviešu dievatziņu sauc par savējo, esot dievturu Sadraudzē, bet vēlāk trimdā ir pat tās vecākais. 1996. gadā Jānim Kalmītem piešķirta Brastiņu balvas piemiņas medaļa. „Dievturība mani noturējusi palikt par absolūtu latvieti. Katrā ziņā tas ir iespaidojis, labāk sakot, nosacījis manu glezniecību,”- kādā reizē viņš saka.